Джон Венекс устромив ключа в замок готельного номера. Він просив велику кімнату, найбільшу в готелі, й переплатив за неї черговому адміністратору. Тепер міг тільки молити бога, щоб його не обдурили. Поскаржитись чи зажадати назад свої гроші не наважився б. Прочинивши двері, Джон полегшено зітхнув. Кімната виявилась навіть більшою, ніж він сподівався,— три фути завширшки і п'ять завдовжки. З надлишком місця, щоб втиснутись. Він міг миттю від'єднати ногу, а на ранок позбавитися кульгавості.

На дальній стіні кімнати був звичний регулювальний гачок. Джон пропустив його крізь висувне кільце на потилиці й підіймав себе, доки ноги зависли над підлогою. Тоді вимкнув двигуни нижньої частини, й кінцівки з тріскотом розслабились.

Перегрітому ножному двигунові необхідно було дати остигнути, а він тим часом міг переглянути газету. За звичкою безробітного розкрив її відразу на оголошеннях і пробіг очима колонку "Потрібні роботи". Одначе під рубрикою "Фахівці" не відшукав для себе нічого путнього, навіть обмежений список некваліфікованих робіт виглядав безнадійно. Того року Нью-Йорк був для роботів поганим містом.

О десятій вечора для роботів наставала комендантська година. Всі вони, за винятком кількох нічних робітників, мусили вимкнути світло і не виходити з кімнат до шостої ранку, перечікуючи вісім годин нудьги і темряви.

З допомогою термоелемента, вмонтованого в пучку середнього пальця лівиці, Джон зміряв температуру ноги. Вона вже достатньо охолола для операції. Водотривка прокладка легко знялась, оголивши електропроводку, нервові жилки й пошкоджене колінне зчленування. Від'єднавши про' води, Джон відгвинтив ногу нижче коліна й обережно поклав на полицю перед собою. Тоді з ніжністю витяг із задньої кишені

нову деталь. Вона коштувала йому праці — довелося три місяці заощаджувати, надриваючи пупа на свинофермі в Нью-Джерсі.

Стоячи на одній нозі, Джон перевіряв, як працює новий колінний суглоб, коли лампи денного світла під стелею блимнули і спалахнули. Було о пів на шосту ранку, він вчасно встиг впоратися. Крапля мастила на новий підшипник — і операцію завершено; сховавши інструменти в кишеню, він відімкнув двері.

Шахту недіючого ліфта використовували як сміттєзбірник, і, проходячи мимо, Джон просунув у щілину між стулками дверей газету. Тримаючись ближче до стіни, він обережно спускався заплямованими жиром сходами.

Нічний черговий, єдина людська істота у вестибюлі, куняв за конторкою. Годинник над його головою показував за п'ять хвилин шосту. Відвернувшись від годинника, Джон помітив приземкуватого чорного робота, який подавав йому знаки рукою. Дужі руки й компактна конструкція свідчили, що це представник родини Копачів, одного з найбільших класів роботів. Він проштовхався крізь натовп і дзвінко ляснув Джона по спині.

— Джоне Венекс! Я тебе одразу впізнав, щойно побачив, як ти стирчиш посеред юрми наче зелений стовбур. Скільки часу минуло від нашої зустрічі на Венері!

Джон міг не звіряти номер, викарбуваний на подряпаній панельці на грудях у коротуна. Алек Копач був його єдиним другом протягом тринадцяти нудних років у таборі біля Оранжевого моря. Чудовий шахіст і класний гравець у ручний м'яч для двох; усе дозвілля вони проводили разом. По-дружньому міцно потисли руки.

— Алеку, пощерблений горщичку з мастилом, що тебе привело до Нью-Йорка?

— Жагуче бажання побачити ще щось, крім дощів та джунглів, як ти міг би здогадатися. Відколи ти звільнився, запанувала безпросвітна нудьга. Я став працювати в тих бридких діамантових копальнях по дві зміни на день, а останній місяць — навіть по три, щоб заробити достатньо кредитів, викупити контракт і повернутися на Землю. Я так довго перебував під землею, що фотосітківка на правому оці вигоріла, щойно її торкнулося сонячне світло.

Він нахилився і довірливо прошепотів:

— Якщо хочеш знати правду, то під лінзою мого ока було заховано діамант у шістдесят каратів. Я продав його тут, на Землі, за дві сотні кредитів і зміг півроку жити розкошуючи. Тепер лафа скінчилася — треба шукати роботу.

Годинник показав шосту, і вони змішалися з юрбою, що від'їздила з готелю.

Джон і Алек завернули на біржу найму, протислися всередину і стали серед інших у рядок навпроти реєстраційного віконця. Поруч з віконцем була дошка оголошень з білими паперовими смужками, що повідомляли про потрібну роботу. Службовець саме пришпилював кілька додаткових оголошень.

Венекс швидко їх переглянув, зупинившись на одному, обведеному червоним.

"Потрібні роботи названих нижче категорій. Терміново звертатися до компанії "Чеїнджет лімітід" 1219, Бродвей.

Скреп, Літан, Атоммель, Фільмер, Венекс".

Джон збуджено поплескав Алека Копача по потилиці.

— Поглянь-но, робота з мого власного фаху — я зможу отримувати колишню зарплатню! Стрінемося ввечері в готелі, бажаю успіху в роботопошуках!

Завертаючи швидким кроком за ріг, він зіштовхнувся з людиною, котра рухалась йому назустріч. Джон різко спинився, але відскочити вбік не встиг. Гладкий чоловік наштовхнувсь на нього і перекинувся. Піднесений Джонів настрій вмить змінився страшним розпачем — він завдав шкоди людській істоті!

Робот нахилився, щоб допомогти чоловікові підвестися, одначе той, мабуть, бажав іншого. Відштовхнувши простягнуту по-дружньому руку, він заверещав як недорізаний:

— Полісмене, полісмене... рятуйте! На мене напав... скажений робот... Рятуйте!

Швидко зібрався натовп, який хоч і тримався на поміркованій відстані, одначе обурено загудів. Джон скам'янів, голова пішла обертом від усвідомлення тяжкості скоєного. Крізь юрму ґаволовів проклав собі дорогу поліцай.

— Хапайте його, полісмене, пристреліть... він мене вдарив... трохи не вбив...— Чоловік аж затрусився од люті, продовжуючи щось белькотіти.

Полісмен витяг безвідкатний кольт 75-го калібру і приставив до грудей Джона.

— Цей чоловік звинувачує тебе в тяжкому злочині, бляшана маслянко. Ходімо у відділок — з'ясуємо.— Він нервово роззирнувся і помахав пістолетом, щоб щільний натовп розступився. Глядачі неохоче позадкували.

Джон настирливо думав, як могло статися таке лихо, чим тепер це скінчиться? Він не наважувався сказати правду, що означало б назвати того чоловіка брехуном. З початку року в місті вже спалили струмом шістьох роботів. Якби він насмілився зауважити щось на свій захист, був би під'єднаний до вуличної освітлювальної мережі й ліг у поліцейському моргу сьомим обвугленим цурпалком.

— Що тут відбувається? — прогуркотів голос, який відразу привернув загальну увагу.

Велетенський міжконтинентальний ваговоз зупинився біля бровки. З кабіни сплигнув водій і проклав собі дорогу крізь юрму. Полісмен сховав кольт, коли водій підступив до нього.

— Ти схопив мого робота, хлопче, дивись не продіряв його! — Він обернувся до чоловіка, який вигукував звинувачення.— Цей товпига брехун, якого світ не бачив. Робот стояв тут, чекаючи, поки я припаркуюсь. А гладун що сліпий, що дурний. Я все бачив на власні очі. Він сам перекинувся, налетівши на робота, а тоді заволав, кличучи фараонів.

Гладун не міг такого стерпіти. Червоний як рак він рушив до водія ваговоза, незграбно вимахуючи кулаками. Проте поцілити не зумів, водій затопив йому в пику важким кулаком, кинувши знову на хідник.

Гурт ґаволовів вибухнув реготом, забувши і про покарання струмом, і про робота. Тепер билися два чоловіки, і про першопричину суперечки ніхто вже не згадував. Навіть полісмен, сховавши пістолет у кобуру, спромігся на посмішку, разтягуючи двох забіяк.

Водій сердито обернувся до Джона.

— Іди сідай у ваговоз — надто багато клопотів за один день. Ото вже залізна цурка!

Юрма гиготіла, поки він заштовхав Джона попереду себе в кабіну і, залізши сам, заляснув дверцята. Натиснувши великим пальцем на стартер, він привів у дію гуркітливі дизелі, і ваговоз влився в потік машин.

Джон поворушив було щелепою, але так і не спромігся нічого вимовити. Чому цей геть незнайомий чоловік прийшов йому на допомогу і як тепер йому висловити свою подяку? Він знав, що не всі люди ненавиділи роботів, казали, буцімто деякі з них сприймали роботів як рівних, а не як автомати. Мабуть, водій був однією з тих осіб, інакше неможливо пояснити його вчинок.

Обережно кермуючи однією рукою, водій витяг з-поза приладового щитка тоненький буклет на поліетиленовій основі. Він простягнув його Джонові, який швидко прочитав назву: "Роботи-раби індустріального світу" та ім'я автора: Філиот Дзімов-II.

— Якщо тебе застукають за читанням цієї речі, миттєво стратять. Краще сховай це між ізоляційною прокладкою і своїм генератором, тоді завжди встигнеш спалити буклета, коли тебе схоплять. Прочитай його на самоті, знайдеш багато цікавих і невідомих фактів.

Роботи не нижчі за людей, насправді вони їх багато в чому переважають. Тут вміщено навіть невеликий історичний екскурс, який доводить, що роботи — не перші, кого вважають другосортними громадянами.

Можливо, тобі буде важко в це повірити, але люди колись ставились до собі подібних так само, як зараз до роботів. Ось чому я, зокрема, беру участь у цьому русі — наче той, хто сам колись був обпалений, прагне допомогти іншим уникнути полум'я.

Він приязно вишкірив зуби, що білосніжно зблиснули на брунатному негритянському обличчі.

— Я їду до ЮС-І, підкинути тебе кудись по дорозі?

— До компанії "Чеїнджет лімітід", будь ласка — хочу влаштуватися на роботу.

Решту шляху вони мовчали. Перш ніж відчинити дверцята, водій потиснув Джонові руку.

— Перепрошую, що назвав тебе "залізною цуркою", але те кодло саме цього чекало.— Він поїхав, більше не озирнувшись.

Джонові довелося очікувати своєї черги півгодини, коли, зрештою, секретар показав йому на двері кімнати для співбесід. Він стрімко увійшов і опинився перед засмученим чоловічком, який заклопотано морщив чоло, сидячи за транспластмасовим столиком. Він роздратовано перекладав папери, щось помічаючи подекуди на берегах. Нахиливши голову, глипнув на Джона.

— Так, слухаю, тільки швидше. Що бажаєте?

— Ви помістили оголошення про роботу, я...

Чоловік урвав його жестом руки.

— Гаразд, покажіть мені свій ідентифікаційний талон... швидше, там велика черга.

Джон витяг талон із прорізу на поясі й простягнув його через стіл. Співбесідник подивився на кодовий номер, а тоді став водити пальцем по довгому списку подібних номерів. Раптом він спинився і зиркнув на Джона з-під опущених повік.

— Ви помилилися, в нас немає для вас роботи.

Джон почав було пояснювати, що в оголошенні йшлося про його фах, одначе чоловік жестом примусив його замовкнути. Повертаючи талон, він витяг картку з-під настільної книги записів і потримав її перед очима Джона. Лише якусь мить, знаючи, що написаний текст буде миттєво зафіксований фотографічним баченням робота і його зоровою пам'яттю. Кинута в попільничку, картка зайнялась полум'ям, обертаючись на попіл, щойно чоловік торкнувся її тепловим олівцем.

Джон сховав ідентифікаційний талон у проріз і, спускаючись сходами на вулицю, відновив текст картки. Там було шість машинописних рядків без підпису:

"Роботе Венекс! Ви терміново потрібні для секретного проекту компанії. Існує підозра, що в управлінні працюють інформатори, через це вас найнято в такий незвичний спосіб. Негайно рушайте за адресою 787 Вашінгтон-стріт і спитайте містера Грошмена".

Джон відчув безмірне полегшення. На якусь мить піп було вже вирішив, що в оголошення про роботу закралася помилка. Що ж до способу найму, то йому він не здався незвичним. Великі корпорації ревниво ставилися до своїх наукових відкриттів, якнайретельніше зберігали їх у таємниці й водночас вдавалися до всіх можливих засобів, щоб вивідати секрети своїх конкурентів. Кінець кінцем це був шанс отримати роботу.

В напівтемному приміщенні старого складу туди-сюди сновигав масивний робот-вантажник, складаючи штабелями пакувальні кліті. Джон покликав його, і робот, задерши свого схожого на вила підйомника, підкотився на безшумних колесах. На Джонове запитання він показав у глибину складу.

— Кабінет містера Грошмена в кінці підвалу, на дверях табличка.— Торкнувшись пучками Джонових вушних звукозйомників, вантажник стишив голос майже до шепоту. Людина навряд чи щось би почула,

одначе Джон міг легко розібрати слова, оскільки звуки передавалися йому через металевий корпус іншого робота.

— Паскуднішого чоловіка світ не бачив, він ненавидить роботів, тож будьте якомога чемніші.

Якщо зумієте п'ять разів ужити в одному реченні слово "сер", вважайте, що врятовані.

Джон стулив фотозатвор в одному оці, змовницьки підморгнувши, великий механічний вантажник зробив те саме і відкотився вбік. Джон спустився запорошеними сходами й тихо постукав у двері до містера Грошмена.

Грошмен виявився опасистим коротуном у пурпурно-жовтій піджачній парі кольорів консервативної партії. Глипнувши на Джона, він утупився в "Загальний каталог роботів", звіряючи зазначену там специфікацію категорії Венекс. Схоже, задовольнившись, закрив книгу.

— Дай-но мені свій талон і стань біля стіни, щоб тебе заміряли.

Джон поклав свій ідентифікаційний талон на стіл і відступив до стіни.

— Так, сер, прошу, сер.

Двічі "сер"— непогано як для початку. Він з цікавістю подумав, чи зуміє вжити п'ять разів "сер" в одному реченні так, щоб чоловік не відчув, що над ним збиткуються.

Небезпеку він усвідомив запізно. Струм, пущений потужним електромагнітом, захованим під тиньком, міцно приклеїв його до— стіни, зробивши геть безпомічним. Грошмен трохи не витанцьовував на радощах.

— Ми його спіймали, Дрюсе! Тепер він наче смердюча бляшанка, розплющена об скелю, неспроможний ввімкнути двигун. Тягни-но сюди ту штуковину і начини його.

Дрюс, у комбінезоні механіка, одягнутому на костюм, тримав під пахвою ящичок з інструментами. На витягнутих руках він ніс маленьку чорну металеву коробочку, намагаючись тримати її якомога далі від себе. Грошмен роздратовано гукнув:

— Ця бомба не вибухне, поки не ввімкнуто механізм, не будь дитиною! Постав мерщій в ногу маслянці!

З тихим буркотанням Дрюс упаяв металеві закрайці бомби в Джонову ногу на кілька дюймів нижче коліна. Грошмен посмикав, щоб упевнитись у надійності кріплення, а тоді покрутив збоку ручку і відтягнув блискучу цапфу. Почулося сухе клацання всередині бомби, яке засвідчило, що механізм заведено.

Джон міг лише безпорадно спостерігати, навіть його голосова діафрагма була притиснута магнітним полем. Він підозрював з самого початку, а тепер остаточно упевнився, що його втягли у щось інше, ніж "секретний бізнес".

Магнітне поле зникло, і він одразу запустив свої екстензорні двигуни, щоб рушити вперед. Грошмен витяг з кишені пластмасову коробочку і поклав великий палець на клавішу зверху.

— Не сіпайся, залізяко, цей маленький радіопередавач настроєний на приймач у бомбі, що в твоїй нозі. Варто мені натиснути на клавішу, ти злетиш хмарою диму і просиплешся зливою гайок та болтів.— Він зробив знак Дрюсу, і той відчинив двері комірчини.— Якщо ж надумаєш-таки виказати геройство, зважж на нього.

Грошмен тицьнув великим пальцем у якусь невиразну масу на підлозі: там лежав чоловік невизначеного віку, в брудних лахах, єдиною виразною прикметою якого була міцна прикріплена до грудей чорна бомба. Він сліпо вирячився запаленими очима і приклався до майже порожньої пляшки віскі. Грошмен захряснув двері.

— Цей один просто бездомний пияк, якого ми затягли сюди, одначе для тебе, Венексе, це не міняє справи, чи не так? Він — людина, а робот не може вбити жодної людини! Бомба, прикріплена до пияка, настроєна на ту саму хвилю, що і твоя, якщо відмовишся співробітничати з нами, йому вибухом вирве в грудях дірку на два фути.

Джон боявся зробити зайвий порух. Уся попередня розумова підготовка, так само як і "схема-92", уведена в мозок, забороняла йому завдавати шкоди людській істоті. Він відчув, що потрапив у пастку, полонений цими людьми для невідомої мети.

Грошмен відсунув брезент і відкрив нерівний отвір у бетонній підлозі, що вів кудись під землю. Чоловік жестом підкликав Джона.

— Цей тунель розчищений десь на тридцять футів, далі — завал. Розбери каміння і землю, поки досягнеш стічної каналізації, та повертайся назад. І тримай язик на запоні. Надумаєш повідомити фараонів, злетиш у повітря разом із тим старим алкашем. А тепер — рушай!

Прохід був свіжовикопаний і підпертий пакувальними клітями зі складу нагорі. Він упирався в стіну вологого піску та каміння. Джон. почав її розгрібати, користуючись візком, що йому видали.

Він уже чотири рази наповнив візок і саме насипав його вп'яте, коли відкопав руку — металеву роботову руку зеленого кольору. Він підсилив світло ліхтарика в чолі й уважно розглянув руку — сумніву не було. Прокладки в місцях зчленування, заклепки в основі великого пальця

незаперечно засвідчували — відірвана кінцівка належала роботу Венексу.

Швидко, але обережно він розгріб пісок з камінням під знайденою рукою і відкопав решту робота. Тулуб понівечено, проводи обірвано, кислота з акумулятора витекла крізь рвану дірку в боці. З безмежною ніжністю Джон від'єднав кілька проводів, що ще з'єднували шию з тулубом, і поклав зелену голову на візок. Вона сліпала очима на нього, як череп,— фотозатвори до кінця розкриті, але жодних ознак життя в електронних лампах очниць.

Він саме зішкрібав багнюку з номера на проламаній пластинці на грудях, коли до тунелю спустився Дрюс і спрямував на нього промінь ліхтарика.

— Облиш гратися з цим брухтом і копай далі, інакше скінчиш так, як він! Тунель має бути готовий цієї ночі.

Джон склав розрізнені частини на візок з піском і камінням і покотив його в кінець тунелю, глибоко замисливши сь. Загиблий робот — жахлива річ, до того ж це був один з представників його родини. Одначе з цим роботом було щось негаразд, якесь непорозуміння, зокрема, номер на його пластинці — 17, адже Джон добре пам'ятав той день, коли двигун, що замкнувся внаслідок проникнення води, заподіяв смерть Венексу-17 в Оранжевому морі.

За чотири години Джон довів тунель до старої гранітної стінки стічної каналізації. Дрюс дав йому короткий ломик, і він підважив кілька великих брил, щоб утворився отвір, у який можна пролізти.

Коли він видерся назад до офісу, то начебто випадково роззирнувся, опускаючи ломик на підлогу біля ніг, і примостився в кутку на кучугурі піску з камінням. Тоді повертівся, всідаючись зручніше, а пальцями намацав від'єднану шию Венекса-17.

Грошмен крутнувся на стульчаку і швидко зиркнув на стінний годинник. Звіривши час зі своїм годинником у краватковій шпильці, задоволено рохнув, обернувся і наставив палець на Джона.

— Слухай, ти, зелена купо брухту, о 19-й годині візьмешся за справу, і не дай бог тобі помилитися. Спустишся каналізацією в Гудзон. Каналізаційний вихід під водою, тож з пірса тебе не помітять. Сповзеш на дно, просунешся на 200 ярдів на північ і опинишся якраз під судном. Тримай очі розплющеними, але жодного світла! Десь посередині судна побачиш ланцюг, опущений у воду. Видерешся ланцюгом нагору, від'єднаєш прикріплену до корпуса судна коробочку і принесеш сюди. Якщо зробиш щось не так — знаєш, що на тебе чекає.

Джон кивнув. Його пальці зосереджено розплутували проводи у відірваній від тулуба шиї робота. Роз'єднавши і розпрямивши проводи, він на мить скосив на них очі, щоб запам'ятати порядок.

Тоді пригадав код проводів за кольорами й порівняв з побаченою картиною. Дванадцята жилка була головним черепно-мозковим проводом, а шоста — зворотним контактом.

Безпомилково він від'єднав навпомацки ці два проводи від решти й ліниво роззирнувся кімнатою. Дрюс куняв на стільці в протилежному кутку, Грошмен розмовляв по телефону, час від часу роздратовано вискаючи. А втім, ні на хвилину не забував про Джона, затиснувши в лівій руці радіопередавач.

Джон обмежував своїм тулубом поле бачення Грошмена і, поки Дрюс куняв, міг без перешкод чаклувати над непоміченою головою. Він перемкнув реле в передпліччі — почулося клацання, коли відкрилася водозахисна прокладка на зовнішній розетці. Це був вихід з його акумуляторної батареї, щоб подавати енергію під водою на електроінструменти й джерела світла.

Якщо голова Венекса-17 була відокремлена менше ніж три тижні тому, він міг її регенерувати. В кожного робота в черепі містилася маленька акумуляторна батарейка, і якщо подача енергії до мозку припинялася, ця батарейка могла підтримувати мінімальну напругу, достатню для збереження життя мозку. Робот міг перебувати в непритомному стані, доки не відновиться повна подача електроенергії.

Джон вставив проводи в розетку на своєму передпліччі й поступово довів струм до робочого режиму. Минула напружена мить чекання, аж раптом фотозатвори в очах 17-го стулилися. Коли вони знову розплющились, електронні лампи в очницях тепло жевріли. Вони швидко оббігли кімнату, а тоді вп'ялися в Джона.

Затвор у правому оці закрився, а в лівому став ритмічно стулятися і розтулятися. Це був міжнародний код, передаваний зі швидкістю, що її дозволяв розвинути соленоїд, умонтований у голові. Джон зосередив увагу на посланні.

"Подзвоніть по телефону... викличте оператора надзвичайного стану... передайте "сигнал-14"... допомога прийде..." Стулка затвора завмерла посередині коду, очі безживно згасли.

На якусь мить Джон відчув переляк, перш ніж збагнув, що сімнадцятий сам умисно

відімкнувся. Над вухом Джона проскреготів грубий голос Дрюса:

— Що це ти тут виробляєш? Ніякі роботівські штучки в нас не пройдуть! Знаю я вашого брата, все щось виношуєте в своїх олов'яних довбешках.— Його слова супроводжувались незрозумілою лайкою. З раптовою люттю він копнув голову сімнадцятого, яка з розгону хряпнулася об стіну.

Пощерблена зелена голова відкотилася назад, зупинившись біля Джонових ніг, на обличчі застигло німе страждання. Лише "схема-92" утримала Джона, щоб не завдати шкоди людині.

Голос Грошмена ножем розрізав напруженість:

— Дрюсе, облиш бавитися з маслянкою, сходи краще до головного входу, щоб впустити Маленького Віллі та його перекупників зілля. Порозважаєшся потім.

Розлючений чоловік неохоче повернувся і, підкоряючись незадоволеному гарчанню Грошмена, вийшов геть. Джон притулився до стіни, його мозок блискавично і точно проаналізував скупі факти. Він забув і думати про Дрюса, чоловік постав одним із факторів складної проблеми.

"Викличте оператора надзвичайного стану" — ці слова означали, що йшлося не про якийсь дрібний злочин, а були замішані високі власті. На такому рівні лише уряд міг стояти поза цим. "Сигнал-14" передбачав комплексну систему запобіжних заходів, сили, що могли вступити в дію визначеної миті. До яких наслідків це призведе, залишалося невідомим, одначе вибору не було: він мав вибратися звідси й зателефонувати. Якомога швидше. Дрюс пішов по додаткових людей, торгівців наркотиками чи хто там вони були. Якщо діяти, то зараз, поки вони не з'явились.

Джон ще домислював думку, а його пальці вже працювали. Намацавши гайковий ключ, він непомітно відкрутив головну утримувальну гайку на зчленуванні стегна з тулубом. Гайка впала йому в

долоню, нога тепер трималася лише на шкворні. Він обережно підвівся і посунув до стола Грошмена.

— Містере Грошмен, сер, уже час опускатися під корабель, дозвольте вирушати зараз, сер.

Джон розтягував слова, просуваючись тим часом уперед, начебто до дверей, але непомітно зрізаючи кут у напрямку столу, за яким сидів коротун.

— Маєш ще півгодини, сиди собі... гей!..

Слова зависли в повітрі. Швидкість людської реакції нагадує кволе рачкування в порівнянні з блискавичною дією електроніки. Не встиг Грошмен стривожитися поведінкою Джона, як робот підскочив до столу й перехилився, затискаючи в руці свою від'єднану по стегно ногу.

— Натиснувши на кнопку, вб'єте себе!

Така фраза була частиною замисленого плану. Джон прокричав її у вухо ошелешеному чоловікові, заштовхуючи йому в лантухуваті широкі штани від'єднану ногу з бомбою. Це подіяло як треба: палець Грошмена завмер на кнопці. Він вирячився на маленьку чорну смертоносну коробку, що виглядала з-за його паска.

Джон не став чекати, поки він оговтається. Відштовхнувшись від столу, підхопив з підлоги принесений ломик. Тоді дужим стрибком на одній нозі досяг комірчини, встромив ломик між дверима й лиштвою і підважив.

Грошмен усе ще намагався витягти бомбу зі своїх штанів, а Джон уже впорався з дверима. Відчинивши комірчину, ухопився за міцні паски, якими була прикручена друга бомба до грудей пияка, й розірвав їх наче павутиння. Тоді пожбурив бомбу в бік Грошмена, додавши тому нової турботи. Це коштувало Джонові ноги, але він позбувся бомбової загрози, не завдавши шкоди людині. Тепер лишалося дістатися до телефону й подзвонити.

Грошмен облишив смикати за бомбу і поліз у шухляду столу по пістолет. Вхідні двері от-от могли перегородити прибульці, єдиним іншим виходом з кімнати було вікно з матовою шибкою, що дивилося на велетенське складське приміщення.

Джон Венекс стрибнув через вікно, обданий скляними оприсками. Позаду пролунав глухий постріл безвідкатного кольта 75-го калібру, і від металевої віконної рами відскочив шматок завдовжки у фут. Друга куля просвистіла над головою робота, коли він стрибав до чорного ходу.

Він був уже за тридцять футів від чорного ходу, коли велетенські двері з шипінням повернулися на безшумних коліщатках. Усі виходи зі складу, мабуть, закрилися одночасно — тупіт ніг засвідчив, що їх надійно охороняли. Джон перестрибнув через складені ящики й сховався за ними.

Він задер голову і подивився вгору, де проходили сталеві опори, схрещуючись і перетинаючись аж до плаского даху. Людське око губилося в тому мороці, але як— для Джона, то інфрачервоні промені, що виходили від паропроводів, давали достатньо світла.

Люди от-от обнишпорять складське приміщення, тож у нього лишався єдиний шанс уникнути полону, а то й розправи — заховатися над людськими головами. Унизу, до того ж, даватиметься взнаки втрата ноги. Натомість на металевих кроквах він спритніше пересуватиметься з допомогою рук.

Опинившись на якийсь час у безпеці, він критично оцінив своє становище. Люди нишпорили по всій будівлі, рано чи пізно його викриють. Джон подумки накидав загальний план будівлі. Всі двері були зачинені, а вікон для можливої втечі склад не мав. Якби він міг подзвонити оператору надзвичайного стану, невідомі друзі Венекса-17 прийшли б йому на допомогу. Але про це годі було й мріяти. Єдиний

телефон у будівлі стояв на столі Грошмена. Джон сам простежив за підвідними проводами.

Механічно він уп'явся очима в кабелі, що проходили понад його головою. Пластмасові трубки кріпилися до стінки, а в них ховалися електропроводка і телефонна лінія. Телефонна лінія! Цього було досить, щоб подзвонити.

Спритно і швидко він дотягся до кабеля і, здерши прокладку, оголив частину дроту. Посміхаючись сам до себе, витяг з лівого вуха маленький мікрофон. Тепер він був що одноногий, що глухий на одне вухо — власноруч посадив себе в калюжу. Варто запам'ятати цей каламбур, щоб переповісти пізніше Алеку Копачу, якщо "пізніше" настане. Алек збирає каламбури.

Джон прикріпив до мікрофона проводки і з'єднав їх з оголеним дротом. Приставивши амперметр, побачив, що лінія вільна. Перечекавши кілька секунд, упевнився, що підібрав правильну модуляцію набору телефонного диска, і послав з рівними проміжками одинадцять імпульсів, що мусили з'єднати його з місцевим телефоністом. Тоді приставив мікрофон до рота.

— Алло, телефоністе! Алло, телефоністе! Не відповідайте — я не можу вас почути. Викличте оператора надзвичайного стану, передайте: "сигнал14". Повторюю: "сигнал-14".

Джон повторював свій заклик, доки шукачі почали наближатись до його схованки. Він не від'єднав мікрофон — у темряві переслідувачі не могли його помітити, а розірвана лінія точно вказала б невідомим ворогам на його місцеперебування. Чіпляючись пучками, він обережно переліз балкою до ніші в дальньому кутку приміщення. Втекти було неможливо, хіба що протриматися якомога довше.

— Містере Грошмен, вибачте, що я накивав п'ятами.— Його голос, ввімкнутий на повну потужність, громовою луною розкотився між стінами складу.

Джонові було видно, як люди внизу закрутили головами в пошуках джерела звуку.

— Якщо ви дозволите мені повернутися і не вб'єте, я виконаю ваше завдання. Я перелякався бомби, а тепер боюся пістолетів.— Це прозвучало дещо наївно, одначе він був переконаний, що жоден з присутніх не мав ясної уяви про розумові здібності роботів.

— Будь ласка, дозвольте мені повернутися... сер! — Він ледь не забув додати останнє слово, тож повторив ще раз "Прошу, сер", щоб виправити помилку.

Грошмену був дуже потрібний той пакунок, прикріплений до корабля, тож він міг пообіцяти що завгодно, аби заволодіти ним. Джон не тішив себе надією на порятунок, йому лишалося єдине: відтягувати час, сподіваючись, що телефонне послання принесе допомогу.

— Злазь, я не сердитимусь на тебе, якщо будеш слухняним.— Джон розчув у голосі Грошмена приховану злість на робота, що насмілився на нього замахнутись.

Спускатися було нескладно, але Джон робив це повільно, з удаваним зусиллям. Він сплигнув на середину складу, похилившись на ящики, наче щоб утримати рівновагу. На нього чекали Грошмен з Дрюсом і гурт прибульців з сердитими очима. Вони скинули пістолети, щойно він сплигнув, одначе Грошмен зупинив їх жестом.

— Це мій робот, хлопці. Я сам потурбуюсь, щоб зробити йому втіху.

Він підняв пістолет і відстрелив Джонові другу ногу. Підкинутий пострілом, Джон безпомічно гепнувся на підлогу. Звівши очі, побачив дуло 75-калібрового кольта, звідки виходив дим.

— Прудкенький як для бляшанки, але не надто. Ми залізяччя тримаємо для інших цілей, а не для того, щоб ти викручувався тут під ногами.— З його примружених очей дивилася сама смерть.

Менше двох хвилин минуло після Джонового дзвінка. Чергові телефоністи мусили цілодобово сидіти біля апаратів, чекаючи повідомлення Венекса-17.

З раптовим скреготом розлетілися сталеві надвірні двері. В пролом в'їхав танк "Уїпет" і наставив на присутніх зчетверені кулемети. Він запізнився на якусь мить — Грошмен натиснув на спусковий гачок.

Джон помітив, як палець натискає на гачок, і щільніше притиснувся до підлоги. Голову йому вдалося вберегти, одначе куля влучила в плече. Вдруге Грошмен вистрелити не встиг, з шипінням танк випустив з амбразур сльозоточивий газ. Ті, хто був у складі, вже не побачили, як з вулиці вбігли поліцейські в протигазах.

Джон лежав на підлозі поліційного відділку, поки механік надавав йому першу допомогу, лагодячи плече і ногу. В іншому кінці кімнати Венекс-17 з явним задоволенням ворушив новим корпусом.

— О, це вже справді на щось схоже! Я був певен, що мені капут, коли потрапив під той завал. А тепер, мабуть, зможу почати все спочатку.— Він прочовгав через кімнату і потиснув Джонову бездіяльну руку.

— Мене звуть Віл Контрудар-4951 ЛЗ, хоч ім'я ні про що вже не каже. Я змінив стільки різних корпусів, що геть забув, як виглядав насправді. Із заводу-школи відразу пішов до тренувальної школи поліції і відтоді ж

практично став до праці — розшукова служба, школа сержантів, слідчий відділ, більшість свого часу проводив, продаючи льодяники чи газети або розносячи напої в дешевих клубах. Збирав інформацію, складав звіти, стежив за завсідниками для інших служб.

Останнє завдання — перепрошую, що вдався до подоби Венекса, сподіваюсь, не зганьбив вашої родини,— я виконував для митної служби. Стало відомо, що банда спекулянтів провозить таємно до країни наркотик — героїн. ФБР вело стеження за всіма постачальниками, одначе не могло встановити, як провозять товар. Коли Грошмен, місцевий верховода, звернувся до агентства в пошуках робота для підводних робіт, мені поставили новий корпус і надіслали в його розпорядження.

Залізши в тунель, я відразу попередив групу по боротьбі з поширенням наркотиків, але клята бомба поховала мене під землею, перш ніж я встановив, який корабель робить перевезення.

Не відаючи, що я вибув із гри, опергрупа була напоготові й чекала. Торгівці зіллям, побачивши, що на півмільйона доларів порошку відпливе назад до Старого Світу, як заміну знайшли вас. Ви подзвонили, й група захоплення встигла в останню мить урятувати двох роботів з іржавої домовини.

Джон марно намагався вставити слово.

— Правду кажучи, Джоне, ви нам потрібні й можете принести користь. Роботів, здатних так швидко думати й діяти, раз, два, та й край. Почувши про трюки, які ви виробляли в складі,

І капітан пообіцяв раз і назавжди відірвати мені голову, якщо я не умовлю вас працювати з нами. Вам потрібна робота? Довгий робочий день, маленька платня, але гарантія, що не знудьгуєтесь.

Віл раптом став серйозним.

— Ви врятували мені життя, Джоне. Ті наркотушники покинули б мене в піску, поки все б покрила крига. Пропоную вам дружбу, гадаю, разом нам вестиметься непогано.— В його голосі знову зазвучали веселі нотки.— До того ж принагідно я зможу врятувати і вам життя — не люблю бути боржником.

Механік закінчив роботу, швидко закрив ящичок з інструментами й забрався геть. Мотор у плечі був відлагоджений, і Джон зміг сісти. Цього разу вони з Вілом міцно потисли руки, склавши долоні з дзвінким ляском. Таке рукостискання триває довго.

Ту ніч Джон провів у порожній камері. В порівнянні з готельними й барачними кімнатчинами, де він звично ночував, камера була велетенською. Йому бракувало ніг, щоб поблукати по ній. Втім, доводилось чекати ранку. Тоді його поставлять на ноги, й розпочнеться нова робота.

Він пригадав свої показання свідка, що їх дав, і всі неймовірні події минулого дня вихором пронеслися в його голові. Він поміркує над цим іншим разом, а зараз хотілося лише одного — дати охолонути перетрудженим схемам. От якби було якесь чтиво, щоб зосередитись на ньому. Аж тут він раптом згадав про буклет. Події розвивалися так стрімко, що ранковий інцидент з водієм ваговоза геть стерся з його пам'яті.

Він обережно витяг буклет з-під ізоляційної прокладки на генераторі й розгорнув першу сторінку "Роботів-рабів індустріального світу".

З буклета випала маленька картка, і він прочитав напис:

"Прочитавши, будь ласка, знищіть картку!

Якщо вам видасться написане в буклеті правдою і ви забажаєте дізнатися більше, приходьте в кімнату "Б" за адресою 107 Джордж-стріт щовівторка о п'ятій вечора".

Картка спалахнула й обернулася на попіл. Але він знав напевно, що не лише завдяки чудовій пам'яті закарбував у свідомості кожне слово того послання.